

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

تقدیم به منجی عالم بشریت، حضرت ولی عصر (عج)

"من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق"

بر خود لازم می‌دانم از زحمات تمام بزرگوارانی که در طول مراحل مختلف این نوشته، مرا یاری نمودند تقدیر و تشکر نمایم.

از استاد دکتر فراتی به خاطر راهنمایی‌های فراوانشان در طول پایان نامه، از دکتر آل‌غفور به جهت مشاوره‌های راه‌گشایشان که کمک حال بنده بود، از دکتر لک‌زایی که ایده اولیه طرح چنین موضوعی را در ذهن من پروراند، از دکتر حسینی‌زاده و عیسی‌نیا به خاطر کمک‌های فراوان و بی‌منتشان، از موسسه فرهنگی پژوهشی بشرا و حجت‌الاسلام باقری‌فر که با در اختیار قرار دادن امکانات موسسه کمک فراوانی را به بنده نمودند و در نهایت از پدر، مادر و خانواده خویش و تمام کسانی که به نحوی در این مسیر مرا یاری نموده‌اند قدردانی و تشکر می‌نمایم.

دانشگاه باقر العلوم علیه السلام

دانشکده علوم سیاسی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته: علوم سیاسی

عنوان:

مقایسه سه دهه حضور روحانیت بعد از انقلاب اسلامی با

سه ده بعد از مشروطه

استاد راهنما:

دکتر عبد الوهاب فراتی

استاد مشاور:

دکتر آل غفور

نگارش:

احمد اسلامی

شهریور ۱۳۹۰

Bagher Al –Olum University
Faculty Of political sciences

Thesis
For degree of master of science
In political sciences

Title:

Comparison of clergy existence in three decades
after constitutional and Islamic revolution

Supervisor:

Dr. Abdolvahhab Forati

Advisor:

Dr. Ale' ghafoor

By:

Ahmad Eslami

September ۲۰۱۱

چکیده:

در مطالعه نیروهای اجتماعی ایران، روحانیت به عنوان یکی از بازیگران عرصه سیاسی _ اجتماعی در تحولات دوره معاصر، نقش مهم و غیر قابل انکاری داشته است. با توجه به روش سیستمی، روحانیت به عنوان زیر سیستمی از سیستم بزرگ اجتماعی به تحولاتی که در خارج از محیط خود رخ داده عکس العمل نشان می‌دهد. زیرا یک سیستم پویا برای ادامه حیات خود نیازمند کارکرد انطباق پذیری با محیط خویش می‌باشد. با توجه به دو تحول مهم در تاریخ معاصر ایران یعنی مشروطه و انقلاب اسلامی و نقش اساسی روحانیت در این دو رویداد، بررسی مقایسه‌ای نتایج آن دو بر سیستم روحانیت چه در بخش ساختاری و چه در بخش کارکردی قابل توجه و تامل می‌باشد. نتایج به دست آمده از مقایسه ساختار و کارکردهای روحانیت در این دو دوره نشان می‌دهد؛ علی‌رغم وجود نقش مشابه روحانیت در این دو تحول، نتایج متفاوتی برای روحانیت به دست آمده است. نتیجه ورود روحانیت به عرصه سیاست در دوره مشروطه باعث تضعیف کارکردهای موقعیت‌مند از جمله کارکرد سیاسی شده و بیشتر تمرکز روحانیت را بر کارکردهای سنتی معطوف داشته است. در بخش ساختاری نیز تلاش نموده تا مرجعیت دینی را از عراق به ایران انتقال داده و پراکندگی موجود در میان خود را به اتحاد در مرجعیت و رهبری دینی تبدیل نماید. عمده تلاش روحانیت در این عرصه حفظ بقای خویش در مقابل سیاست‌های ضد دینی دوره پهلوی بود. اما در دوره بعد از انقلاب شرایط مناسبی برای توسعه ساختاری و کارکردی روحانیت ایجاد شد. روحانیت چه در بخش هرم اقتداری و چه در بخش سازمانی خود دچار تحول گردیده و کارکردهای موقعیت‌مندش را توسعه داده و نقشهای سیاسی مختلفی را بر عهده گرفته است.

کلمات کلیدی: روحانیت، سیستم، مشروطه، انقلاب اسلامی، ساختار و کارکرد.

فهرست مطالب

مقدمه	۱
۱- بیان مسأله	۲
۲- اهمیت و فایده آن	۲
۳- سابقه تحقیق	۲
۴- اهداف تحقیق	۶
۵- سوالات تحقیق	۶
۶- چارچوب نظری تحقیق	۷
۷- فرضیه تحقیق	۱۰
۸- مفاهیم و متغیرها	۱۰
۹- پیش فرضهای تحقیق	۱۱
۱۰- روش انجام تحقیق	۱۱
۱۱- سازمان دهی تحقیق	۱۲
فصل اول: سیستم روحانیت، ساختار و کارکردهای آن	۱۴
۱- سیستم و اجزای آن	۱۵
۱-۱- کارکرد	۱۷
۲-۱- مفهوم ساخت و ساختار	۱۸
۲- سیستم روحانیت؛ ساختار و کارکردهای آن	۲۲
۱-۲- معیار بررسی ساختار و کارکردهای روحانیت	۲۵
۲-۱-۱- بررسی درون دینی	۲۵

۲۵ ۲-۱-۲- بررسی تاریخی
۲۵ ۳-۱-۲- بررسی تجربی
۲۶ ۴-۱-۲- بررسی تحلیلی - منطقی
۲۶ ۲-۲- ساختار روحانیت
۲۷ ۱-۲-۲- بررسی تاریخی شکل گیری و توسعه سیستم روحانیت
۳۷ ۲-۲-۲- ویژگیهای سازمان و تشکیلات روحانیت
۳۷ ۱-۲-۲-۲- شکل گیری سازمان و توسعه آن در طول تاریخ
۳۸ ۲-۲-۲-۲- تنوع و انعطاف پذیری در کارکردها
۳۹ ۳-۲-۲-۲- استقلال روحانیت (مالی، قلمرویی، مدیریتی)
۴۱ ۳-۲-۲- ساختار قدرت در میان روحانیت
۴۱ ۱-۳-۲-۲- سلسله مراتب روحانیت
۴۹ ۳-۲- تحلیل روحانیت از حیث کارکردی
۴۹ ۱-۳-۲- کارکردهای اصیل یا سنتی روحانیت
۵۰ ۱-۱-۳-۲- تعلیم و تعلم شریعت مقدس
۵۰ ۲-۱-۳-۲- تبلیغ و ارشاد جامعه
۵۱ ۳-۱-۳-۲- کارکرد صیانت از دین و نگرهبانی از شریعت
۵۱ ۴-۱-۳-۲- کارکرد اجرای مناسک
۵۱ ۲-۳-۲- کارکردهای تاریخمند
۵۲ ۱-۲-۳-۲- کارکردهای اجتماعی
۵۵ ۲-۲-۳-۲- کارکرد اقتصادی
۵۵ ۳-۲-۳-۲- کارکردهای نظامی
۵۶ ۴-۲-۳-۲- کارکرد آموزشی
۵۷ ۵-۲-۳-۲- کارکرد سیاسی
۵۹ فصل دوم: انقلاب مشروطه و نهاد روحانیت
۶۰ ۱- روحانیت و ایده مشروطه خواهی

- ۱-۱- تحول در اندیشه سیاسی علمای دوره قاجار..... ۶۰
- ۲-۱- روی کار آمدن قاجار و مشکلات آن..... ۶۲
- ۳-۱- حوادث زمینه ساز انقلاب مشروطه..... ۶۳
- ۴-۱- از عدالت‌خانه تا مشروطه..... ۶۵
- ۵-۱- معنی مشروطه در نظر علما..... ۶۷
- ۲- نقش روحانیت در مشروطه..... ۶۸
- ۱-۲- موافقان مشروطه..... ۷۰
- ۲-۱-۱- رهبری نظری (نظریه پردازی)..... ۷۰
- ۲-۱-۲- رهبری عملی..... ۷۲
- ۲-۲- مخالفان مشروطه..... ۷۵
- ۳- شکست مشروطه و فرجام روحانیت..... ۷۸
- ۱-۳- پیروزی مشروطه سرآغاز شکست آن..... ۷۸
- ۲-۳- نشانه های شکست در اهداف مشروطه..... ۸۰
- ۱-۲-۳- روی کار آمدن همان افراد مستبد در نظام مشروطه..... ۸۰
- ۲-۲-۳- حمله به مذهب در قالب حذف روحانیت مشروعه خواه و مشروطه خواه..... ۸۱
- ۳-۲-۳- بی ثباتی سیاسی و درازتر شدن دست اجانب به سوی کشور..... ۸۳
- ۴-۲-۳- دلزدگی روحانیت از سیاست و کناره‌گیری از آن..... ۸۴
- ۴- تجربه مشروطه و تاثیرات آن بر ساختار و نهاد روحانیت..... ۸۶
- ۱-۴- تحولات صورت گرفته در محیط روحانیت و ورودی های آن..... ۸۶
- ۱-۱-۴- شکست مشروطه..... ۸۶
- ۲-۱-۴- روی کار آمدن رضا شاه و تلاش در تضعیف نهاد روحانیت و کارکردهای آن..... ۸۷

- ۱-۲-۱-۴- سلب موقعیت مالی روحانیت از طریق گرفتن موقوفات از حوزه ۸۸
- ۲-۲-۱-۴- تاسیس مراکز آموزشی جدید و تضعیف کارکرد تعلیمی و تربیتی روحانیت ۹۰
- ۳-۲-۱-۴- تاسیس دانشگاه معقول و منقول؛ ایجاد نهادی در برابر کارکرد آموزشی حوزه‌های علمیه ۹۱
- ۴-۲-۱-۴- تاسیس موسسه وعظ و خطابه ۹۱
- ۵-۲-۱-۴- اصلاحات در قوه عدلیه، تضعیف کارکرد قضایی روحانیت ۹۲
- ۳-۱-۴- دوره محمد رضا شاه ۹۵
- ۲-۴- تحولات ساختاری روحانیت ۹۷
- ۱-۲-۴- انتقال مرجعیت عمومی و حوزه از عراق به ایران ۹۷
- ۲-۲-۴- نگاهی به ساختار اقتداری روحانیت ۱۰۱
- ۳-۴- تحول در کارکردهای سنتی و موقعیتمند روحانیت ۱۰۵
- ۱-۳-۴- کارکردهای موقعیت مند ۱۰۵
- ۱-۱-۳-۴- کارکرد سیاسی ۱۰۵
- ۲-۱-۳-۴- کارکرد اجتماعی (جامعه مدنی) ۱۱۵
- ۲-۳-۴- کارکردهای سنتی ۱۱۶
- فصل سوم: انقلاب اسلامی ایران و نهاد روحانیت ۱۲۰
- ۱- روحانیت و ایده انقلاب ۱۲۲
- ۱-۱- مصوبه انجمن‌های ایالتی و ولایتی ۱۲۳
- ۲-۱- انقلاب سفید و پیامدهای آن ۱۲۳
- ۲- نقش روحانیت در انقلاب اسلامی ایران ۱۲۵
- ۳- روحانیت و مشارکت در قدرت ۱۲۹
- ۴- پیامدهای مشارکت در قدرت بر کارکرد و ساختار نهاد روحانیت ۱۴۰
- ۱-۴- پیامدهای مشارکت در قدرت بر ساختار روحانیت ۱۴۱

۱۴۱	۱-۱-۴- ساختار اقتدار
۱۴۲	۱-۱-۴-۱- مراجع تقلید
۱۴۵	۱-۱-۴-۲- مدرسان و فضلا
۱۴۷	۱-۱-۴-۳- توده طلاب
۱۴۸	۱-۱-۴-۲- ساختار اداری
۱۵۲	۲-۴- پیامدهای مشارکت در قدرت بر کارکردهای روحانیت
۱۵۲	۱-۲-۴- کارکردهای سنتی
۱۵۴	۲-۲-۴- کارکردهای موقعیت مند
۱۵۴	۱-۲-۴-۱- کارکردهای سیاسی
۱۵۸	۲-۲-۴-۲- کارکردهای مدنی و استقلال آن
۱۶۲	۵- سخن پایانی
۱۶۵	نتیجه گیری
۱۷۲	فهرست منابع و ماخذ

فهرست جداول، نمودارها و اشکال:

- شکل ۱-۱- شمایی از سیستم روحانیت ۲۳
- شکل ۲-۱- ساختار اقتداری روحانیت (مناصب غیر دولتی) ۴۹
- جدول ۱-۲- آمار تعداد روحانیون در مجالس مشروطه اول مشروطه ۱۰۶
- جدول ۲-۲- آمار تعداد روحانیون در مجالس دور دوم مشروطه ۱۰۷
- جدول ۳-۲- آمار تعداد روحانیون در مجالس دور سوم مشروطه ۱۰۷
- شکل ۱-۳- ساختار اقتدار در حوزه‌های علمیه شیعی ۱۴۸
- شکل ۲-۳- ساختار سازمانی شورای عالی حوزه ۱۵۱
- نمودار ۳-۳- تعداد مبلغان اعزامی از سوی دفتر تبلیغات اسلامی طی سالهای مختلف ۱۵۴
- نمودار: ۳-۴- درصد حضور روحانیان در کابینه های مختلف بعد از انقلاب ۱۵۶
- جدول ۳-۵- تعداد روحانیون مجالس بعد از انقلاب ۱۵۷

مقدمه

۱- بیان مسأله:

با نگاه به گذشته پرفراز و نشیب کشور عزیزمان ایران و تامل در نیروهای اجتماعی آن می‌توان روحانیت را از جمله مهمترین و تاثیرگذارترین نیروهای اجتماعی شناسایی کرد. این نهاد در طول تاریخ چند صد ساله خود، به عنوان نهادی دینی در جامعه ایران همراه با تعامل با محیط خارجی، به عنوان سیستمی پویا با تحولاتی گاه‌گسترده در بخش کارکرد و ساختار همراه بوده است. تحولات محیطی و ضرورت کارکرد انطباق‌پذیری، علاوه برآنکه باعث گستردگی یا محدودیت در کارکردهای موقعیت‌مند اجتماعی و سیاسی این سیستم شده و میزان دل‌مشغولی روحانیت به این کارکردها را در مقابل کارکردهای ثابتِ فهم و تبلیغ دین، مرجعیت دینی و اجرای مناسک تغییر داده است؛ ساختار سلسله مراتب قدرت و سازمان تشکیلاتی روحانیت را نیز دچار تغییراتی نموده است. مشروطه و انقلاب اسلامی به عنوان دو رویداد مهم سیاسی که روحانیت در شکل‌دهی و هدایت آن نقش غیر قابل انکاری چه در عرصه نظریه‌پردازی و چه در عرصه عمل داشته است، از جنبه‌های گوناگونی مورد مطالعه قرار گرفته؛ اما آنچه کمتر مورد کنکاش و توجه قرار گرفته، تحولات برجای مانده بر ساختار و کارکردهای سیستم روحانیت از ورود به عرصه سیاست و تغییرات به‌وجود آمده در آن است. از این روی مهم‌ترین دغدغه نویسنده در این رساله، تحولات ساختار و کارکردی

روحانیت در سه دهه انقلاب اسلامی در مقایسه با تأثیرات ورود این نهاد به عرصه سیاست در سه دهه بعد از مشروطه (از سال ۱۲۸۵ ه.ش تا سالهای پایانی دوره رضا شاه)، می‌باشد.

۲- اهمیت و فایده آن:

علی‌رغم نقش تعیین‌کننده روحانیت در تحولات سیاسی-اجتماعی ایران مخصوصاً در دوره مشروطه و انقلاب اسلامی، باید اظهار داشت که تحقیق علمی اندکی در باب آثار و تحولات این فعالیت‌ها بر ساختار و کارکردهای روحانیت، صورت گرفته است. از این روی کشف زوایای کمتر شناخته شده این بخش از جامعه ایران، با توجه به خلأ و فقدان پژوهشی با دیدگاه جامعه‌شناسی سیاسی، ضروری و مهم به نظر می‌رسد.

از جمله فواید بسیار مهمی که بر این مطالعه مترتب است، آسیب‌شناسی موقعیت فعلی روحانیت در بخشهای مختلف می‌باشد. مطالعه مقایسه‌ای زمان کنونی با دوره هرچند تلخ مشروطه و کشف مشابهت‌ها و تفاوت‌های موجود، به فهم هرچه بهتر مسائل کنونی کمک می‌نماید.

۳- سابقه تحقیق:

هرچند به جهت نقش مهم روحانیت در تاریخ و گذشته این مرز و بوم، کمتر کتاب تاریخی و اجتماعی می‌توان یافت که به نحوی در رابطه با روحانیت سخنی نگفته باشد، اما مطالب موجود به صورت جزئی، پراکنده و غیر منسجم می‌باشد و از الگوی نظری خاصی پیروی نمی‌کند. در این میان مطالعه مقایسه‌ای بسیار کمتر بوده و می‌توان ادعا کرد که تحقیق مشابهی از جهت مقایسه ساختار و

کارکردهای روحانیت در این دو مقطع صورت نگرفته است. با این وجود به منابعی که به بخش‌هایی از مطالب مورد نظر در پایان نامه پرداخته و می‌توان در این مسیر از آنها بهره برد، اشاره می‌گردد:

منبع اول کتاب "مناسبات روحانیت و دولت در ایران معاصر" به قلم آیت مظفری که در سال ۱۳۸۷ به چاپ رسیده است، می‌باشد. نویسنده برای پاسخ به سوال اصلی خود یعنی عوامل مؤثر بر تحول مناسبات روحانیت و دولت در دوره معاصر، به بررسی عوامل ساختاری، کارکردی، پدیده‌های عینی و در نهایت ویژگی‌های شخصیتی مؤثر در این زمینه می‌پردازد. در فرضیه نویسنده مناسبات روحانیت و دولت در ایران معاصر دچار تحول اساسی شده و مجموعه‌ای از عوامل ساختاری (تحول ساختار نظام سیاسی از سلطنت مطلقه به مشروطه)، کارکردی (کارکردهای آشکار و پنهان نظام سیاسی و روحانیت)، پدیده‌های عینی (تهدیدهای خارجی و بحرانهای داخلی) و در نهایت ویژگی‌های شخصیتی (حاکمان و رهبران مذهبی) باعث این تحول گردیده است. بخش مرتبط با موضوع این رساله، نکاتی است که نویسنده در مورد ساختار روحانیت بیان می‌کند (صفحات ۵۹-۷۵). در این بخش بیشتر به پیش از مشروطه پرداخته شده و تحولات ساختاری روحانیت بعد از مشروطه و بعد از انقلاب اسلامی مورد بررسی قرار نگرفته است. از دیگر مطالب مرتبط، بخشهایی است که نویسنده در آن به کارکردهای روحانیت پرداخته است (صص ۴۹-۵۱ و صص ۱۵۵-۱۶۴ قاجار قبل از مشروطه و صص ۲۰۹-۲۱۳ قاجار دوره مشروطه). این مطالب نیز مجمل بوده و به کارکردهای روحانیت در دوره پهلوی و جمهوری اسلامی کمتر پرداخته است. با وجود تلاش نویسنده به نظر می‌رسد مطالب از الگوی مشخص و منسجمی برخوردار نمی‌باشد.

منبع دوم کتاب "شکل‌گیری سازمان روحانیت شیعه" نوشته محمد علی اخلاقی به سال ۱۳۸۴ می‌باشد. وی در این کتاب ضمن بررسی پیشینه تاریخی حوزه‌های علمیه، عوامل و زمینه‌های پیدایش و شکل‌گیری آن و سازمان روحانیت شیعه؛ به ساخت، سلسله مراتب و کارکردهای اجتماعی سازمان وکالت، نهاد نیابت، نهاد مرجعیت و در نهایت نقابت توجه می‌نماید. نویسنده در بخش عوامل و زمینه‌های پیدایش و شکل‌گیری سازمان روحانیت به عوامل دینی و مذهبی، جمعیتی، سیاسی و نیازهای حیاتی جامعه شیعه اشاره می‌کند و در بحث سازمان روحانیت به اهداف تامین سازمان روحانیت شیعه، سلسله مراتب، ارزشها و هنجارها، تقسیم کار، مراکز آموزشی، مواد آموزشی، شیوه-های گزینش طلاب و نحوه تدریس، منابع مالی، پایگاه اجتماعی و در نهایت نقش‌های اجتماعی و سیاسی آن می‌پردازد. هرچند تمرکز زمانی کتاب، بر قرن چهارم و پنجم می‌باشد، اما به جهت مطالعه نهاد روحانیت با نگاه ساختار کارکردی اولاً مقدمه مناسبی برای ورود به دوران معاصر می‌باشد؛ و ثانياً الهام‌بخش روشی در تطبیق مطالب مورد نظر ما در قالب نظریه سیستمی و بررسی ساختار و کارکرد این نهاد می‌باشد.

منبع سوم مقاله "روحانیت و موقعیت جدید" به قلم دکتر علیرضا شجاعی زند که در فصلنامه ۲۷ شیعه شناسی در تابستان سال ۱۳۸۸ به چاپ رسیده است، می‌باشد. نویسنده در صدد این مطلب است، با توجه دادن روحانیت به تحولات صورت گرفته، آنها را با شرایط و اقتضانات جدید آشنا کرده تا از این طریق روحانیت همچنان بتواند به عنوان یک نیروی فعال و موثر در جامعه باقی بماند. ایشان موقعیت جدید را بر حسب تحولاتی در سطوح جهانی، ساختاری و ارتباطی و آثار آن بر روحانیت، مخاطبان و مناسبات آنها بررسی می‌نماید. نویسنده برای تعریف روحانیت از شرط تحقق

(لباس ویژه)، شروط صدق (علم، تدین و تقوا) و شروط کارکردی (تبلیغ و ترویج دین، تعلیم و تعلم دینی، صیانت و دفاع از آن و هدایت و اجرای مناسک) بهره می‌جوید. وی در ادامه قائل به ضرورت تفکیک میان کارکردهای انحصاری و موقعیتی روحانیت است تا با تحول آگاهانه در کارکردهای موقعیتی و نه کارکردها انحصاری (ذاتی) روحانیت بتواند همچنان در عرصه اجتماعی حضوری فعال داشته باشد. نویسنده با تقسیم اهتمام روحانیت به دو بخش تمهیدی و تعالی بخش سعی می‌کند تا کارکردهای را که روحانیت در طول تاریخ انجام داده را در درون طیف تمهیدی و تعالی بخش قرار دهد. این نقشها شامل نقشهای مناسکی، تبلیغی، تعلیمی، مرجعیت فقهی، نقش اجتماعی و در نهایت سیاسی است؛ که به ترتیب از نقشهای خالصا تعالی بخش آغاز و به نقشهای خالصا تمهیدی ختم می‌شود. از دیدگاه وی نقشهای روحانیت بعد از انقلاب کمتر با تغییرات ماهوی مواجه بوده است و عمده تغییرات پدید آمده در آن مربوط به رسمیت و سازمان یافتگی بیشتر، ارتقای مراتب، بسط ید و افزایش حیطه عمل و تنوع یافتن قالبها در همان نقشهای پیشین است. عرصه سیاسی در این میان شاهد تحولات گسترده و عمیق‌تری بوده است که شاید بتوان از آن به مجموعه نقشهای جدیدی برای روحانیت که پیش از این سابقه نداشته و یا بسیار نادر بوده است، یاد کرد. نویسنده در نهایت از مجموع نقشهای هفت‌گانه که برای روحانیت برمی‌شمرد، پنج کارکرد نخست نزدیک به اهتمامات تعالی بخش (نقش مناسکی، الگویی، تبلیغی، تعلیمی، مرجعیت فقهی) را نقشهای ذاتی دانسته و دو نقش اخیر (نقش اجتماعی و سیاسی) را که به اهتمامات تمهیدی دین نزدیک‌تر بوده و به تبع شرایط با فراز و فرودهایی مواجه شده‌اند، موقعیتی می‌داند. با وجود نگاه کارکردگرایانه به نهاد روحانیت در این مقاله اما توجهی به تغییرات در دو مقطع پس از مشروطه و بعد از انقلاب صورت نگرفته است.

۴- اهداف تحقیق:

۴-۱- با توجه به گرایش تحصیلی نویسنده (مسائل ایران) فهم و درک بهتر مناسبات اجتماعی در ایران معاصر و آگاهی از نیروهای اجتماعی که در ایران فعالیت داشته و قدرت سیاسی را تحت تاثیر قرار داده‌اند، ضروری به نظر می‌رسد.

۴-۲- روحانیت به عنوان یکی از نهادهای تاثیرگذار جامعه ایران، نیازمند بررسی علمی است، تا علاوه بر آگاهی عمیق‌تر از تحولات گذشته آن، وضعیت فعلی این نهاد نیز کشف گردد.

۴-۳- به دست آوردن چارچوب نظری مناسب برای مطالعه و بررسی نهاد روحانیت.

۴-۴- شناسایی و بررسی نیروهای تاثیرگذار بر نهاد روحانیت.

۵- سوالات تحقیق:

۵-۱- سوال اصلی:

مهم‌ترین پرسش این رساله آن است که حضور سه دهه روحانیت در عرصه‌های مختلف سیاسی بعد از انقلاب چه تاثیراتی بر ساختار و کارکردهای روحانیت در مقایسه با سه دهه بعد از مشروطه گذاشته است؟

۵-۲- سوالات فرعی:

۵-۲-۱- روحانیت دارای چه ساختار و کارکردهایی است؟

۵-۲-۲- ساختار و کارکردهای روحانیت در سه دهه بعد از مشروطه با چه تحولاتی مواجه

گردیده است؟

۵-۲-۳- ساختار و کارکردهای روحانیت در سه دهه بعد از انقلاب با چه تحولاتی مواجه

گردیده است؟

۵-۲-۴- سیستم روحانیت در سه دهه بعد از انقلاب اسلامی از حیث ساختاری و کارکردی

چه تفاوتها و شباهتهایی با سه دهه بعد از مشروطه دارد؟

۶- چارچوب نظری تحقیق

چارچوب نظری به کار گرفته در این تحقیق نظریه سیستمی می‌باشد، که در قالب آن به ساختار و کارکردهای سیستم نیز پرداخته می‌شود. در دیدگاه سیستمی به مجموعه‌ای از عناصر که با هم دارای ارتباط و تاثیر متقابل بوده و در جهت تامین اهداف خاص قدم برمی‌دارند، سیستم اطلاق می‌گردد. یک سیستم دارای ساختار عینی بوده و شامل مجموعه‌ای از ورودی، بخش میانی، خروجی و در نهایت بازخورد می‌باشد. جامعه معمولاً بزرگترین واحدی است که دیگر سیستم‌ها در درون آن ارزشیابی می‌شوند. هر پدیده اجتماعی را می‌توان یک یا چند سیستم تلقی کرد، بدین ترتیب محقق عناصری را که از انسجام و همبستگی بیشتری برخوردارند، از کل جامعه جدا ساخته و آنها را یک